

שחרור בעיניים

מאת מ. הרסגור

תיאטרון "אהל": **השבת הש-חורה**, מחזה ב-3 מערכות, מאת יגאל מוסינזון, בהשתתפות יגאל מוסינזון, הבימוי זאב ברבן, לפי עצות יגאל מוסינזון; הצייר מוניה לנדר, לפי הנחיות יגאל מוסינזון; התוכנית ערוכה ע"י יגאל מוסינזון; תוכן התוכנית: יגאל מוסינזון.

בעקבות קודמו ויליאם שכספיר הת-ליט גם יגאל מוסינזון לשחק בהצגת מחזותיו, וילוד זה של זיווג גאוני ה-ספרותי עם יכולתו הדראמאטית ראוי להוריו. "השבת השחורה" היא יצירה מורכבת משלוש מערכות ושתי הפסקות ממושכות, הפסקות אשר נועדו ללא ספק לאפשר לעלילה להקיף פרק זמן ארוך ככל האפשר. אולם הדבר אינו פוגע בקהל, היות ואוטובוס מיוחד של הקו מספר 5 מחכה בחוץ ומאפשר ל-צופים המעטים להגיע לתחנה המרכזית עוד לפני חצות.

מחוץ לחמשת היסודות הג'ל מורכב המחזה מכל רעיונות הסרק הלקוטים מכל הצגות הנפל הלקויות בכל מיני חוסר-הטעם אשר הוצגו אי-פעם בימי אסון בימתי ושואה אמנותית על הב-מה העברית — פרי עטם של מחזאים מקוריים. נוסף על האלמנטים החיוניים אשר נסקרו, מכילה היצירה המוסינ-

(*) בעל הרשימה מתכוון פשוט למה שנקרא בשפת הדיבור חיקוי.

זוגאית האחרונה מעשה-פאסטישי* ל-"הוא הלך בשדות" למשה שמיר ורו-טב ספרותי נקרא מתוך האפוס המו-סינזוני הפרו-פאשיסטי "דרך גבר". בהשאה ליצירתו הקודמת של קצין-המשטרה לשעבר יגאל מוסינזון, הלא היא ההצגה הבן-גוריונית המובהקת "זרוק אותו לכלבים", ניתן לקבוע בוד-דאות, כי כשרונו של המחזאי ירד עוד יותר, וכי "השבת השחורה" מהווה חמור-דרך נוסף במסעו לביהום הקהל הישראלי. אולם יאמר לכבודו של ה-קהל שלנו, כי הוא מצביע נגד מסע זה ברגליו, ומדלדל את שורותיו באופן ניכר עוד בשעת ההצגה.

*

"השבת השחורה" חלה ב-29 ביוני 1946, היום בו נקט השלטון המאנ-דאטורי באמצעי דיכוי חמורים ביו-תר נגד הישוב. אולם שם מצלצל זה נדבק למחזה מתוך שיקולים אשר אי-גם דווקא בגדר האמנות הצרופה. ברור למדי, כי יגאל מוסינזון קיווה לדוג ברשתו, באמצעות כותרת עתירת-אסו-ציאציות, קהל המעוניין לחזות בהעלאת פרשה מן הימים ההם.

למעשה, לא היה כל הכרח הגיוני להעמיד את השבת השחורה במרכז ה-מחזה. העלילה עצמה היא סכסוך מש-פחתי בקיבוץ המתואר בסגנון מוסינ-זוגאי ממוצע, אליו הורגלנו עוד מימי קובץ סיפוריו "אפורים כשק" — ארו-

טיקה וולגארית, יחסי-אנוש גסים, הוכרת בתי כסא בהתמדה, הערצת האלימות, כדורים הנפלטים מסטן ופולחים גופו של גבר מתחת לחגורה ואובססיה מי-נית ההופכת אדם לחיה.

לאחר שהסופר היה מעוניין בעיקר להעביר לצופים את העושר הרעיוני הנ"ל, לא טרח באופן מיוחד בבניין לוגי של העלילה. אין כל ספק, כי המ-ערכה השנייה היא מיותרת, ואם להא-מין להערות אשר הושמעו עלידי ה-קהל — הוא הדין גם לגבי שתי המע-רכות הנותרות.

בסבור האינטריגה עומד המרובע ה-מוסינזוני, שהוא צורה משופרת של ה-משולש הקלאסי: אשתו של פלוני או-הבת את בעלה של אלמונית. פלוני הוא גבר ובעלה של אלמונית הוא גבר. פלוני רוצח את מר אלמונית. אלמונית מעידה לטובת פלוני מתוך השקפה לי-בראלית על תפקיד הגבר בקיבוץ. אהו-בחו של בעל אלמונית — היא אשתו של פלוני — סולחת לפלוני שרצח את בעלה של אלמונית והם חיים חיי אושר ושלווה. מסך.

על דראמה זאת מודבקות כמה סצנות רפורטאזיסטיות קלושות מימי הטרור הבריטי נגד האוכלוסיה הארץ-ישראלית, ובהתחלת המחזה אותו חיקוי ספרותי מתוך הסיום של "הוא הלך בשדות" — לשם הצדקת שמה של היצירה.

מר מוסינזון, שהינו גם מבקר ספרו-תי, מסביר את האידיאות האוריגינא-ליות שלו במאמר הנקרא "כמה מילים אל הצופה", והמודפס בתוכנית, סמוך לצילומו האמנותי של דיוקן עצמו:

"ברגע שמקבלים את ההנחה שיש אמת אנושית ברפאל הובר (הוא פלוני — מ.ה.), חייבים לקבל גם את משמ-עות מושגיו שלו (ולא שלך) כפי שהוא (לא אתה) רואה אותם. זוהי הסיבה ש-

אין פרופורציה בתיאורים. זוהי זכו-תו של המספר להיות סובייקטיבי, ל-חוש את כאביו שלו כאילו היו מרכז הקריאה ומרכז ההתרחשות".

יתכן מאוד, כי במילים אלה נוצרה תורה ספרותית חדשה, אשר אולי תי-קרא בשם הסובייקטיבומוסינזוניזם, תורה האומרת, כי להתרשמותו של הצופה (של הקהל, של העם) אין בכלל כל חשיבות, הדבר היחיד המעניין, בעל הערך ובעל המשמעות, הוא דעתו של היוצר (או של המנהיג) על עצמו ועל רעיונותיו. ומי שמכיר את מוסינזון ואת פטרוניו הפוליטיים לא יקשה להבין כיצד מר-חיבים תורה זאת גם על תחומים לאו-דווקא תיאטריים.

היות וזהו מחזה ללא ראש, רגליים או ידיים, יכלו כמה שחקנים להשיג בצורה אוטונומית הישגים נאים. דבורה קסטלאנץ בתפקיד פרומה עיצבה דמות ריאלית של חברת-קיבוץ ותיקה, אנו-שית, חמה, מלאת הומור וחוכמת חיים. מישחקה השכיח את הטכסט — ובמקרה שלפנינו אין מחמאה גדולה מזו. לפע-מים היתה הופעתה כעין הצגת-יחיד, אשר היוותה נקודת אור במחשך הד-לות. אברהם דוד היה מ"כ פלמחאי רענן ועסיסי, עם כל גוזמת הטכסט. שחקן צעיר זה, אשר הצטיין גם ב"פורצי המצור", מתמחה ממש בעיצוב דמויות הנוער הישראלי — ולעיצוביו ערך עצ-מי, ספונטאניות אשר אינה חייבת דבר לנוסח הכתוב. שפרירה זדאי היתה לו בת זוג מתאימה ושווה פרט לסצנה שלאחר הירצחו, בה הרפליקות שלה היו באמת אידיוטיות מדי והכשילוה שלא בא-שמתה.

ולבסוף, וידוי אישי: היה זה יום עלוב מאוד, אותו יום ראשון, בו חזיתי ב"שבת הש-חורה".